

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРАЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

А.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУАЗИЯ ҰАТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ А.Н. ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

«ҰАТТЫҚ ВАЛЮТАНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ
ҚАРЖЫЛЫҚ КАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ»
Қазақстан Республикасының ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

Международной научно-практической конференции,
посвященная 30-летию национальной валюты Республики Казахстан
«СТАБИЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ КАК ФАКТОР
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА»

COLLECTION OF REPORTS

of the international scientific and practical conference dedicated to the 30th anniversary
of the national currency of the Republic of Kazakhstan
«STABILITY OF THE NATIONAL CURRENCY AS A FACTOR OF ENSURING
FINANCIAL SECURITY OF THE STATE»

АСТАНА, ASTANA,
2023

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА

MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

**"ҰЛТТЫҚ ВАЛЮТАНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ
ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ"
Қазақстан Республикасының ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ**

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
Международной научно-практической конференции, посвященная 30-летию
национальной валюты Республики Казахстан
**«СТАБИЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА»**

COLLECTION OF REPORTS
of the international scientific and practical conference dedicated to the 30th anniversary of the
national currency of the Republic of Kazakhstan
**"STABILITY OF THE NATIONAL CURRENCY AS A FACTOR OF ENSURING
FINANCIAL SECURITY OF THE STATE"**

ASTANA, 2023

ӘОЖ 336(075.8)
КБЖ 65.261
М17

Редакциялық алқа:

Мақыш С.Б. – Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Басқарма мүшесі – академиялық мәселелер жөніндегі проректоры
Жағыпарова А.О. – Экономика факультінің деканы
Ажмухамедова А.А. – Экономика факультеті деканының ғылыми жұмыстар жөніндегі орынбасары
Мажитов Д.М. – «Қаржы» кафедрасының профессоры
Бұлақбай Ж.М. – «Қаржы» кафедрасының меңгерушісі
Майдырова А.Б. – «Экономика және кәсіпкерлік» кафедрасының меңгерушісі
Сембиева Л.М. – «Мемлекеттік аудит» кафедрасының меңгерушісі
Аманова Г.Д. – «Есеп және талдау» кафедрасының меңгерушісі
Муталиева Л.М. – «Туризм» кафедрасының меңгерушісі
Мухияева Д.М. – «Менеджмент» кафедрасының меңгерушісі
Алина Г.Б. – «Бизнес және басқару» факультетінің деканы, Esil University

М17 «Ұлттық валютаның тұрақтылығы мемлекеттің қаржылық қауіпсіздігін қамтамасыз ету факторы ретінде» Қазақстан Республикасы Ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы. – Астана: Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2023. – 787 б. Международная научно-практическая конференция, посвященная 30-летию национальной валюты Республики Казахстан **«Стабильность национальной валюты как фактор обеспечения финансовой безопасности государства»**. – Астана: ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, 2023. – 787 с. International scientific and practical conference dedicated to the 30 th anniversary of the national currency of the Republic of Kazakhstan **«Stability of the national currency as a factor of ensuring financial security of the state»**. – Astana: L.N. Gumilyov ENU, 2023. – 787 p.

ISBN 978-601-337-909-8

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның еңбектер жинағында мемлекеттің қаржылық қауіпсіздігін қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасы ұлттық валютасының тұрақтылық факторлары қарастырылған.

В сборнике трудов международной научно-практической конференции рассмотрены факторы обеспечения финансовой безопасности государства и стабильности национальной валюты Республики Казахстан.

In the collection of works of the international scientific and practical conference, factors of ensuring the financial security of the state and the stability of the national currency of the Republic of Kazakhstan are considered.

ISBN 978-601-337-909-8

**ӘОЖ 336(075.8)
КБЖ 65.261**

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

создать и внедрить учебные программы, провести информационные компании и мероприятий. Успешное выполнение этих мероприятий позволило населению получить необходимые знания и навыки для осуществления правильных финансовых решений. Так как концепция повышения финансовой грамотности является долгосрочной и системной. Она требует постоянного обновления и развития, чтобы соответствовать изменяющимся потребностям и вызовам на рынке и в обществе. Что несомненно способствует повышению качества жизни Республики Казахстан [2].

Список литературы

1. Эскиндаров М. А., Шаркова А. В., Меркулина И. А. Экономика и финансы ТЭК. Учебник. М.: КноРус. 2019. 448 с.
2. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное. — М.: Эксмо, — ISBN 978-5-699-20989-7.
3. https://damu.kz/poleznaya-informatsiya/msb_reports/
4. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2000000338/history>
5. <https://marketingcenter.kz/20/economy-kazakhstan-2022.html>

ЕЛІМІЗДЕГІ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУ ЖАҒДАЙЫ

Тағабай М.Т.

Ғылыми жетекші – Аuezова К.Т.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ.,
Tagabay_m@mail.ru

Андатпа. Бұл мақала еліміздегі шағын және орта кәсіпкерліктің (ШОБ) ағымдағы жай-күйі мен даму перспективаларын талдауды ұсынады. Ол ШОБ дамуына әсер ететін негізгі аспектілер мен факторларды қарастырады, мысалы құқықтық және салықтық орта, қаржыландыруға қол жетімділік, технологиялық инновациялар, және бәсекеге қабілеттілік. Мақала сонымен қатар ШОБ-тың ел экономикасындағы рөлін және олардың экономикалық өсуге, жұмыспен қамтуға және инновацияға қосқан үлесін бағалайды. Талдау үшін зерттеу деректері, статистика және сараптамалық пікірлер пайдаланылады, сондай-ақ ШОБ дамуына ықпал ететін табысты бастамалар мен бағдарламалардың мысалдары келтіріледі. Зерттеу негізінде мақала елдегі шағын және орта кәсіпкерлікті одан әрі дамыту үшін қиындықтар мен мүмкіндіктерді бөліп көрсетеді және экономиканың осы секторын нығайту үшін ұсыныстар береді.

Түйінді сөздер: кәсіпкерлік, шағын бизнес, орта бизнес, банктік несие, мемлекеттік қор, субъектілер, нарықтық экономика, бизнес орталықтары, бизнес инкубаторлар, лизинг

Аннотация. Данная статья представляет анализ текущего состояния и перспектив развития малого и среднего предпринимательства (МСП) в стране. В ней рассматриваются ключевые аспекты и факторы, влияющие на развитие МСП, такие как правовая и налоговая среда, доступ к финансированию, технологические инновации, и конкурентоспособность. Статья также оценивает роль МСП в экономике страны и их вклад в содействие экономическому росту, занятости и инновациям. Для анализа используются данные исследований, статистика и экспертные мнения, а также приводятся примеры успешных инициатив и программ, способствующих развитию МСП. На основе проведенного исследования статья выделяет вызовы и возможности для дальнейшего развития малого и среднего предпринимательства в стране и предоставляет рекомендации для укрепления этого сектора экономики.

Ключевые слова: предпринимательство, малый бизнес, средний бизнес, банковский кредит, государственный фонд, субъекты, рыночная экономика, бизнес центры, бизнес инкубаторы, лизинг

Abstract. This article provides an analysis of the current state and prospects for the development of small and medium-sized enterprises (SMEs) in the country. It examines key aspects and factors influencing the development of SMEs, such as the legal and tax environment, access to financing, technological innovations, and competitiveness. The article also assesses the role of SMEs in the country's economy and their contribution to economic growth, employment, and innovation. Research data, statistics, expert opinions, and examples of successful initiatives and programs that promote SME development are used for analysis. Based on the conducted research, the article identifies challenges and opportunities for the further development of small and medium-sized enterprises in the country and provides recommendations for strengthening this sector of the economy.

Key words: entrepreneurship, small business, medium business, bank loan, state fund, entities, market economy, business centers, business incubators, leasing

Қазақстан Республикасы 1991 жылы тәуелсіздік алғаннан кейін кәсіпкерлік белсенділікті қолдауға байланысты бірқатар заңдар қабылданды. Қазақстанда кәсіпкерліктің дамуына «Қазақстанда кәсіпкерліктің дамуы мен шаруашылық қызметінің еркіндігі туралы» (1991), «Жеке кәсіпкерлікті қолдау және қорғау туралы» (1992) заңдар түрткі болды. 1994 жылдың басында-ақ жеке кәсіпорындар саны 15,7 мыңды құрды және жалпы жұмыспен қамтылғандар саны 164 мың адамға жетті. 01.10.1998 ж. шағын және орта кәсіпкерліктің субъектілер саны 307 мыңды құрады, олар 1,2 миллион адамды жұмыспен қамтыды. Кәсіпкерлік қызметтің негізгі үш саласының ішінен бірінші орынға өндіріс те емес, тұтынушылар мен тауар өндірушілер арасындағы делдалдық та емес, негізгісі болып сауда шықты.

Қазақстан Республикасында 1997 жылғы 6-наурыздағы №3398 «Шағын кәсіпкерлікті дамытуды белсендету және мемлекеттік қолдауды күшейту шаралары туралы» және 1998 жылғы 27-сәуірдегі №3928 «Жеке және заңды тұлғалардың кәсіпкерлік қызмет еркіндігіне деген құқығын қорғау туралы» жарлықтары кәсіпкерліктің дамуына жаңа күш берді.

Осы жарлыққа орай, Қазақстанда шағын және орта бизнесті дамыту жөніндегі алғашқы арнайы орган ретінде Сауда және Экономика министрлігінің құрамында шағын кәсіпкерлікті қолдау жөніндегі Агенттігі құрылды. Оның негізгі мақсаты кәсіпкерлікті қолдау және оның жұмысын ұйымдастыру. Бұдан басқа, халықаралық қаржы институттарының үкіметтік және үкіметтік емес құрылымдарының қатысуымен кәсіпкерлікті қолдау қорын құру көзделді [1].

Бұл қордың шеңберінде келешегі бар анағұрлым жоғары сапалы жобаларды қаржыландыру көзделді. Осылайша Қазақстанда елдегі қалыптасушы нарықтық экономикаға қажетті масштабтарда кәсіпкерлік қызмет еркіндігін және оның пайда болуы мен сәтті дамуын қамтамасыз ететін, шағын бизнестің берік құқықтық негізі құрылды. Осыған байланысты соңғы жылдары елімізде кәсіпкерлік қызметпен айналысатын субъектілер санының тұрақты өсіп келе жатқандығы байқалады.

Елімізде шағын кәсіпкерлікті дамыту және қолдау жөніндегі заңдық-құқықтық құжаттардың бар болуы шағын кәсіпкерлік субъектілерінің қызметіне жағымды әсерін тигізді. Оларға өндірістік-техникалық, қаржылық және инвестициялық тұрғыдан қолдау көрсету мақсатында шағын кәсіпкерлік субъектілерін банкілік несиелермен қамтамасыз ету кезінде кепіл ретінде қызмет атқаратын мемлекеттік кепіл қорлары және кәсіпкерлік құрылымдар мен өзін-өзі қаржыландыру мақсатында несие серіктестіктері құрылды. Сондай-ақ, шағын кәсіпкерлік субъектілерін білікті мамандармен және ғылыми-техникалық жетістіктермен қамтамасыз ету және күштеп қаржы жинаушылықтан (парақорлықтан) қорғау бағытында бірқатар іс-шаралар жүйесі қабылданды.

Жалпы бизнестің көрсетілген түрлерінің жиынтығы нарықтық экономиканың

ерекше секторын жасайды және нарықтық экономиканың заңдар ықпалында бола тұрып, нарықтық экономиканың құрылымын қалыптастыруға қатысады. Олар белгілі бір үйлесімділікте тұтас экономика мен әр түрлі салалардың экономикалық құрылымдарына кіреді және мемлекеттік тұтынушылардың әр алуан сұрауларын толығырақ қанағаттандыру үшін өнімнің кең ассортиментін шығарудағы белсенді рөліне, экономиканың дағдарыстағы жағдайын жеңуге және оның тұрақтануы мен келешекте берік түрде дамуына жәрдемдеседі.

Нарықтық қатынастарға өту жағдайларында шағын, орта және ірі кәсіпкерліктердің арасында тығыз өзара шартты байланыс пайда болады, ол олардың жаппай түрде қатысты тәуелсіз жұмыс істеулері ретінде көрініс алады. Бұл байланыс, әсіресе, шағын және ірі бизнес кәсіпорындары арасында нақты көрініс табады, бұл кезде біріншілері екіншілеріне қатысты қажетті қосымша ретінде орын алады және контракт пен субконтракт негізінде ірі өндіріске тікелей немесе жанама түрде қызмет көрсету міндеттерін атқарады.

Кәсіпкерліктің әр алуан түрлері өзара байланысу кезінде кәсіпкерлік қызметтің анағұрлым тиімдірек нәтижелеріне қол жеткізеді және бизнестің тұрақтылығы қамтамасыз етіледі. Осыған орай мемлекет осы мақсаттарға қол жеткізу үшін тек шағын бизнестің ғана емес, сондай-ақ, осы мақсатқа бағытталған орта және ірі бизнестің дамуына да ықпал жасауы керек, себебі олар да, әсіресе, нақты бір нарықта пайда болу және өз жағдайларын күшейту сатысында мемлекеттік көмекке, мүдделері қорғалуына, технологияларға және қаржылай қолдауға мұқтаж болады.

Шағын бизнес үшін алдын ала заңмен қарастырылған жеңілдіктер мен кепілдемелерге келер болсақ, олар шағын кәсіпкерліктің тұрақты тиімді жұмыс істеуін алдын ала анықтай алады. Шағын бизнестің бастапқы кезеңде пайда болуына және өзінің одан әрі дамуына «келесі қарқынды» жасау үшін қажетті әлеует құруға мүмкіндік береді [2].

Шағын, орта және ірі бизнестің жұмыс істеу барысында олардың арасында өзара тәуелді белгілі іскерлік қатынастар пайда болады. Осы қатынастар мен оларды реттеудегі мемлекеттің рөлінің тек шағын және орта бизнесті ғана емес, сондай-ақ, ірі кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасын дайындау арқылы дұрыс орналастырылуының ескерілуі нарықтық экономикаға өту үрдісін жылдамдатуда маңызы өте зор. Бұл бағдарламада кәсіпкерлердің мүдделерінің үйлесімділігі, әсіресе, ірі және шағын бизнес арасында ынтымақтастық (франчайзинг) жүйесін құру бойынша ынталандырушы шаралары алдын ала қарастырылған болуы керек.

Мұндай ынтымақтастық жүйесі өндіріс саласында шағын және ірі кәсіпкерлікті кеңейту мен тиімді түрде дамыту үшін қосымша мүмкіндіктер тудырады, бұл біздің еліміз үшін өте маңызды. Қазіргі таңда шағын бизнес артықшылықтарға ие бола отырып, сауда саласында тез дамыды (72%), ал өнеркәсіп өндірісі (8-9%) мен ауыл шаруашылығындағы (4-5%) даму үлесі айтарлықтай аз. Ынтымақтастық жүйесінің орнатылуымен ірі бизнес кәсіпорындары өз мүдделері үшін өндіріс саласындағы шағын бизнестің дамуын ынталандырады, бұл біздің елдегі кәсіпкерлік қызметінің құрылымдық қайта қалыптасуын өткеруге жақсы ықпал жасайды. Атап айтқанда, олар өз маркаларын ұсынады, керек болған жағдайда оған жеңілдетілген түрде несие береді, шағын бизнес субъектілеріне консалтингтік қызметтер көрсетеді және оларға ғимараттарды, машиналарды, құрал-жабдықтарды және т.б. заттарды жалға береді.

Мұндай көмектер мен мемлекеттік қолдауға бір уақытта ие бола отырып, шағын бизнес міндетті түрде өзінің жағдайын тұрақтандыра түседі, сан жағынан өсіп, тұрақты түрде өндіріс саласында дамиды, бұл өндірілетін тауарлар мен қызметтердің номенклатурасы мен ассортиментінің көбеюіне әкеледі. Ірі бизнес кәсіпорындарының өздері болса, қажетті жартылай фабрикаттар, қосалқы бөлшектер мен технологиялық үрдістерінің жекелеген сатыларындағы өнімдердің өндірісін шағын кәсіпорындарға тапсыра отырып, өндірісін ұлғайту, жаңа бұйымдарды құрастыру мен жобалауға көбірек көңіл және қаржы бөлу, өнім сапасын бақылау әдістерін жетілдіру мүмкіндіктеріне және т.б. ие болады [3].

Кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі мемлекеттік саясаттың кәсіпкерлікті қолдау және

бәсекелестікті дамыту қоры ұсынған нұсқасы шағын бизнес орталықтарының республикалық жүйесі арқылы жұмыс жүргізуді көздейді. Бұл жүйенің элементтеріне мыналар жатады: бизнесті дамытудың ұлттық орталығы, нарықтық инфрақұрылымдар элементтері, кәсіпкерлер бірлестігі, аймақтық шағын бизнес орталықтары (ШБО) сауда жүйесі, лизинг т.б. Сонымен бірге көзделіп отырған жүйенің орталық буыны аймақтық орталықтар болады деп жобалануда. Олар бизнес-инкубаторлар, бизнес орталықтары, технопарктер үлгісінде жұмыс істеуі мүмкін.

Бүгінге дейін облыс орталықтарында құрылған ШБО-тары қаржыдан қиналуда, бұл олардың орнығуына кедергі келтіруде.

Кәсіпкерлікті қолдау қоры ұсынған ШБО-тарды акционерлендіру жолы қажеттілік және қызмет етудің тиімді үлгісі секілді көрінеді. Солай еткенде орталықтар бір жағынан - жергілікті жерлерде кәсіпкерлікті қолдау жөнінде мемлекеттік саясатты жүргізуші, ал екінші жағынан - кәсіпкерлердің аймақтық проблемаларды шешу үшін, мысалы, шағын индустрия саласында бірігуінің үлгісі бола алады [4,5].

Біздің ойымызша, шағын және орташа кәсіпкерлікке қолдау көрсету шараларын жалпы республикалық бағдарлама негізінде жоба бойынша туындаған проблемаларды шешуге салалық күштерді қоса отырып, индустрия және сауда министрлігінің басқармалары өз міндетіне алуына болады. Құжат айналымын ұйымдастырып, шағын бизнес орталықтарын жалпы республикалық бағдарламаны орындаудың жолбасшылары ретінде кірістіріп, қажетті нәтижелерге жетуге болады.

Сонымен, шағын және орта кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау кезінде оларды институционалдық тұрғыдан қамтамасыз ету мәселесіне баса назар аударылуда. Басқаша айтқанда, елімізде және оның жекелеген аймақтарында шағын және орта бизнесті дамыту жөніндегі бағдарламалар шеңберінде нақты іс-шаралар кешені жүзеге асырылуда.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Указ Президента Республики Казахстан «О стратегии индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2003-2015 годы» за №1096 от 17 мая 2003
2. Филимонова Н.М. Экономика и организация малого и среднего бизнеса: учеб. пособие / – 2-е изд., доп. – Москва ИНФРА-М, 2015.
3. Горфинкель В.Я. Малое предпринимательство: организация, управление, экономика М.: Вузовский учебник: ИНФРА-М, 2019
4. Наурызбекова А.Е. Малое предпринимательство в Республике Казахстан: теоретические аспекты и особенности развития /- Тараз: 2015.
5. Юрченко М.Т. Индивидуальное предпринимательство в Республике Казахстан. Алматы. Издательство LEM, 2020.

ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ В УПРАВЛЕНИИ СТАБИЛЬНОСТЬЮ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ КАЗАХСТАНА

Ташимова А.Т., Тажибаева Ж.О.

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан,
tashimova.0402@gmail.com, tajibacvatjo@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада Қазақстанның ұлттық валютасының тұрақтылығына әсер ететін негізгі факторлар, сондай-ақ оны басқарудың заманауи тәсілдері қарастырылған. Ұлттық валютаның тұрақтылығы елдің экономикалық дамуын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқаратыны көрсетілген. Қазақстанда Ұлттық валютаның тұрақтылығын қамтамасыз ету бойынша белсенді жұмыс жүргізілуде, ол үшін бақылау мен мониторингтің түрлі құралдары пайдаланылады. Ұлттық валютаның тұрақтылығын басқарудың классикалық және